

Ruimte voor zelfregulering wordt steeds kleiner

Tuchtrecht in de verdediging

De vrije beroepen met hun traditionele, gilde-achtige structuur worden opengebrouwen en blootgesteld aan de tucht van markt en consument. Het tuchtrecht zal hierdoor terrein verliezen, aldus een recent Leids rapport. Dat in opdracht van het Ministerie van Justitie werd gesteld. Onderzoeker prof. mr. Nick Huls: 'Ik ben nogal somber over de toekomst van het tuchtrecht.'

Marc Veldt
freelance journalist

Het heeft wel iets van een doorsnee natuurfilm: nog maar net is de diersoort of het leefgebied uitgebreid in kaart gebracht, of er wordt zorgelijk geconcludeerd dat haar bestaan bedreigd wordt. Nu het tuchtrecht eindelijk geïnventariseerd is, zou het best eens kunnen dat het zijn beste tijd gehad heeft. De *habitat* van het tuchtrecht ligt namelijk van diverse kanten onder vuur.

Prof. mr. N. Huls, rechtssocioloog in Rotterdam en Leiden, ziet in de advocatuur een driedeling in de praktijken. De verschillen tussen eenmanszaken, middelgrote praktijken en de heel grote kantoren worden steeds groter. Daarnaast neemt de specialisatie toe. Neem de insolventie-advocatuur, die een geheel eigen opleidingsprogramma heeft. Dit alles veroorzaakt versplintering. Huls en co-auteur dr. Marieke Kleiboer vragen zich af of dan nog voor alle kantoren hetzelfde tuchtrecht kan gelden. De regels inzake belangenverstremming bijvoorbeeld, gebaseerd op de gemiddelde praktijk in Etten-Leur, worden heel ingewikkeld bij een kantoor met tweehonderd advocaten, waarbij de ene afdeling niet

meer precies weet wat de andere doet.

Een extra complicatie zal optreden als de trend van samenwerken in multidisciplinaire teams van accountants, notarissen en advocaten zich doorzet. Het is dan moeilijk te bepalen waar in de keten de verantwoordelijkheid ligt. Tuchtrecht is geschreven voor individuele beroepsbeoefenaren, niet voor teams of bedrijven. Bovendien moet er dan meestal bij drie verschillende tuchtcolleges geklaagd worden.

Tucht

Internationalisering is een tweede probleem voor het tuchtrecht, dat immers nationaal van aard is. Sommige grote kantoren vormen internationale allianties en begeven zich op de wereldmarkt, en tegelijkertijd verbiedt het Europese recht veel regelgeving die kan werken als een verkapt drempel voor buitenlandse bedrijven om zich hier te vestigen.

En dat hangt weer samen met de derde bedreiging van het tuchtrecht: liberalisering en marktwerking. Markten worden opgesteld, groepsregelingen die het professionele niveau hooghouden worden ineens als kartels beschouwd. De grenzen van de beroepsgroep worden vager als monopolies wegvalen en toetredingseisen versoepelen. Beroepsgenoten gaan elkaar als concurrenten zien, wat de gezamenlijke normhandhaving bemoeilijkt.

Klachtrecht

De marktwerking veroorzaakt twee nieuwe gevaren voor het tuchtrecht: commercialisering en haar keerzijde, consumentisme. Een dienst wordt een product, een inspanningsverbintenis wordt een resultaatsverplichting, en de klant heeft altijd gelijk. De informatieachterstand van de cliënt neemt bovendien af. Het vertrouwens karakter tussen

Klachten

De meeste klachten worden tegen kleine kantoren ingediend. Advocaten springen er qua hoeveelheid klachten echt uit tegenover andere beroepen. Gemiddeld worden jaarlijks ruim 650 klachten bij de Raden van Discipline ingediend, en dan zijn de interventies van de dekens niet eens meegerekend. Dit terwijl het aantal advocaten in die periode onder de 11.000 lag. Ter vergelijking: tegen de in medische beroepsuitoefenaars, bij elkaar meer dan 316.000 mensen, worden zo'n 980 klachten per jaar ingediend. Naar de oorzaken van dergelijke verschillen is nog geen onderzoek gedaan. Van 1995 t/m 1999 steeg het aantal klachten tegen advocaten, terwijl het bij de andere beroepen ongeveer gelijk bleef. Interessant is verder dat je geen topjurist hoeft te zijn om de drie meest voorkomende klachten te vermijden: geen of onvoldoende rechtsmaatregelen, termijnen niet in acht nemen of niet aan de cliënt meedelen (8,2%), onjuiste of onnodig grievende uitspraken jegens de cliënt (7,7%), onvoldoende tijd en aandacht uittrekken (6,1%).

Het onderzoek

Het onderzoek behelst het zogenoemde wettelijke, niet-hiërarchische tuchtrecht. Dat wordt gevormd door het tuchtrecht voor acht vrije beroepen en het economische tuchtrecht – productregels voor een aantal agrarische bedrijfstakken. Bij het tuchtrecht voor de vrije beroepen, zoals de advocatuur, staat van oudsher de kwaliteit en de goede naam van de beroepsgroep voorop. Misstanden worden vaak aan het licht gebracht door klachten van cliënten, maar het tevreden stellen van de klager komt niet op de eerste plaats. De klager heeft echter vaak wel die indruk, en blijft daardoor soms teleurgesteld achter.

Het tuchtrecht is wettelijk geregeld vanwege het maatschappelijke belang van deze vrije beroepen. Zij worden ook wel de 'vertrouwensambten' genoemd: cliënten zijn sterk afhankelijk van, en kunnen weinig anders dan vertrouwen stellen in artsen, notarissen, deurwaarders, accountants, enzovoorts. Ook wie er tot de beroepsgroep behoren is wettelijk geregeld. Het tuchtrecht heet 'niet-hiërarchisch' omdat men beoordeeld wordt door beroepsgenoten, eventueel voorgezeten door een rechter.

Het rapport kost f 80,- en is te verkrijgen bij uitgeverij Lemma, postbus 3320, 3502 GH Utrecht, tel. 030-2545652.

professional en cliënt wordt meer en meer vervangen door een zakelijk contract. Hierdoor moet het tuchtrecht steeds meer gaan wijken voor – of gaan lijken op – het klachtrecht.

Het werd bij de presentatie van het onderzoek van diverse kanten benadrukt: tuchtrecht is geen klachtrecht, maar de grens ertussen ligt buitengewoon lastig. Waar de functie van het tuchtrecht in de eerste plaats is de beroepsstandaard en betamelijkheid te handhaven, gaat het bij het klachtrecht over conflictbemiddeling en de kwaliteit of de prijs-/kwaliteitsverhouding van de geleverde dienst, met de mogelijkheid van schadevergoeding. De Orde is in 1999 in zes arrondissementen begonnen met het pilotproject Klachten- en Geschillenregeling Advocatuur. In eerste instantie is er een interne klachtenbehandeling op de advocatenkantoren. Als dat voor de cliënt niet tot een oplossing leidt, kan hij nog naar de Geschillencommissie Advocatuur, waarin vertegenwoordigers van de rechterlijke macht, consumentenorganisaties en de advocatuur zitting hebben. Dat er meerdere loketten voor de klager zijn, wordt als verwarrend ervaren.

Maar het tuchtrecht groeit ook steeds meer naar het klachtrecht toe. Was aanvankelijk de 'eer en stand van de advocaten' de norm waaraan getoetst werd, sinds midden jaren '80 staat de zorg voor de cliënt voorop. Ook kan de Raad van Discipline sindsdien een schadevergoeding toewijzen.

Kwaliteitsbeleid

Een mogelijke toekomstige concurrent voor het tuchtrecht is volgens de onderzoekers

het kwaliteitsbeleid. De accountancy loopt voorop, maar ook in de advocatuur en de medische wereld wordt er – nog vrijblijvend – aan gewerkt. In het kwaliteitsdenken bestaat ook collegiale toetsing, waarbij beroepsgenoten elkaars bedrijfsvoering onder de loep nemen nog voordat er eventueel iets fout is gegaan. Daarnaast behelst het kwaliteitsnormering en certificering, zodat klanten een betere keuze kunnen maken. Of dit een alternatief of een aanvulling op het tuchtrecht zal worden, is koffiedik kijken.

Overheidsbeleid

Het Ministerie van Justitie had gevraagd om dit onderzoek, omdat men werkt aan een 'bouwtekening' van het toekomstige tuchtrecht. Er moet een transparant systeem komen – ook qua geldstromen – van tuchtcollages, die door de rechterlijke macht ondersteund worden met middelen en voorzitters. Justitie is met name verantwoordelijk voor de advocatuur en het notariaat, vitale beroepen in het rechtsbestel, stelde Directeur-generaal Wetgeving, Rechtspleging en Rechtsbijstand Mr. P. Holthuis, bij de presentatie van het boek. Daarom loopt momenteel bijvoorbeeld het project Ondersteuning Tuchtrechtspraak Advocatuur.

Is al dat werk nu tevergeefs, omdat het tuchtrecht van binnen en buiten wordt uitgehoud? Mr. Holthuis zag dat voorlopig niet gebeuren, maar stelde wel dat een dam opwerpen tegen die uitholling een van de moeilijkste vraagstukken was.

De rechtssocioloog Huls verwacht dat het tuchtrecht zal blijven bestaan, maar wel op kleinere schaal, en vooral relevant zal zijn voor de achterblijvers. 'De advocaten zitten nu midden in een overnamecarroussel. De komende drie tot vijf jaar zullen we zien hoe groot de uittocht naar de internationale markt is. Het tuchtrecht zal prestige verliezen, als de top in het buitenland speelt. Vergelijk het met de voetbalcompetitie. De beroepsgroepen zullen zelf moeten aantonen dat toewijding aan de publieke zaak en op eigen gewin gerichte wedijver samen kunnen gaan. Dat is moeilijk.'

n

Prof. mr. N. Huls: 'De beroepsgroepen moeten zelf aantonen dat toewijding aan de publieke zaak kan samengaan met op eigen gewin gerichte wedijver'